

ÖSSZEFOGLALÓ NICHOLAS DE LANGE THE SEPTUAGINT IN THE BYZANTINE SYNAGOGUE CÍMŰ ELŐADÁSÁRÓL

2019. november 12.

SZÜCS BERNADETT

Nicholas de Lange a Cambridge-i Egyetem hebraisztika és judaisztika professzora 2019. november 12-én tartott prezentációt *The Septuagint in the Byzantine Synagogue* címmel. Az előadásra a Károli Gáspár Református Egyetem Szabadbölcsészet Tanszék Szabadbölcsész *disputák* című rendezvénysorozatának keretében került sor az egyetem Reviczky utcai épületében.

A professzor kutatási területe alapvetően a bizánci kori zsidóság életének, vallási kultúrájának és az általuk használt bibliafordítások felkutatására összpontosít. Ehhez kapcsolódóan arra a kérdésre is keresi a választ, hogy milyen ok húzódnak a mögött, hogy a bizánci kori zsidó közösségek liturgiájuk alatt sok esetben a görög nyelvű bibliafordításokat részesítették előnyben az eredeti héber szövegek használatának rovására. De Lange tudományos pályája során mindezek mellett Aquila és Origenész azon műveivel is foglalkozott, amelyekben a két szerző az Ószövetség bizonyos részeit fordította görögre. E kutatási témáival kapcsolatos eredményeit számos publikációban adta közre.

De Lange előadása két nagyobb témát ölelt fel, amelyek közül az egyik azt a kérdést járta körül, hogy a bizánci korban miért változhatott meg a zsidóság liturgia során használt nyelve, illetve hogy ez a folyamat miként mehetett végbe. A prezentáció második fele pedig a kairói zsinagóga *genizájában* megőrződött kéziratgyűjteménynek a bemutatására összpontosított, kiemelve néhány izgalmas forrásszöveget.

A kutató azzal a megállapítással kezdett bele témájának ismertetésbe, hogy a Római Birodalom területén annak fennállása alatt a görög nemcsak a zsidóságnak a hétköznapiok során használt, hanem a liturgia során alkalmazott nyelve is lett. Ez egy rendkívül nagy horderejű tényező, mivel a szent nyelv használatának megváltozásáról tanúskodik, aminek okáról azonban a fennmaradt szöveges források igen szűkszavúan nyilatkoznak. A professzor által is kutatott, kairói zsinagóga *genizájában* megőrződött több ezer kéziratörödékek között azonban felfedeztek egy olyan szöveget, amely elárulja, hogy a liturgia során használt nyelv preferenciája komoly vita tárgyát képezte az egyes zsidó közösségek között. Míg egyesek amellet foglaltak állást, hogy a szent szövegeket a hagyományt megőrizve héberül

kellene recitálni, addig mások a görög nyelv használata mellett érveltek, arra hivatkozva, hogy a legtöbb térségben ez volt a beszélt nyelv, a hébert viszont már nem mindenki értette.

A *geniza* gyűjteménye de Lange számára azért is rendkívül fontos, mivel az itt felfedezett kéziratok – bár egy közel ezeréves periódust ölelnek fel – többsége a középkorra datálható, és rengeteg információt árulnak el a közel-keleti és észak-afrikai zsidóság korabeli (vallásos) életéről. Az innen származó legrégebbi kéziratok *palimpszesztek*, amelyek az i. sz. 6. századból származnak, és többek közt Aquila görög fordításait, valamint egyes bibliai könyvek arámi és héber nyelvű töredékeit tartalmazzák. A professzor a *geniza* középkori szövegeivel kapcsolatos kutatásai során egy további érdekességet is felfedezett, mégpedig hogy bizonyos kéziratok a görög nyelvet héber betűkkel írják le. Ezekkel a dokumentumokkal kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy mely közösségek voltak azok, amelyek a liturgia során ilyen szövegeket használtak, miért volt ennek alkalmazására szükségük, illetve hogy ez egy köztes megoldást képviselt volna-e a korábban ismertetett álláspontok közötti ellentét feloldására. Annyi azonban a témában folytatott kutatások alapján kijelenthető, hogy a bizánci korban a héber Biblia görög nyelvű fordítását egyenértékűnek tekintették az eredeti héber verzióval.

A Septuagintával kapcsolatos kutatások döntő többsége a judaizmus korai történetével, valamint szinte kizárólag a Hetvenes fordítás keresztény egyházon belüli átvételével és a rá gyakorolt hatásával foglalkozik. A professzor kutatási területe ezzel szemben egy új megközelítési módra irányítja a figyelmet, amely során azt vizsgálja, hogy a görög nyelvű bibliafordítások megjelenése milyen hatást gyakorolt elsősorban a bizánci kor zsidó közösségeire. Az előadás, bár egy rendkívül izgalmas témát bontott ki, inkább átfogó és ismeretterjesztő jelleget öltött, mintsem tudományosat, azonban rávilágított, hogy a témával kapcsolatos kutatás még mennyi perspektívát rejt magában.